Kuntaliiton lausunto turvallisuusympäristön muutosta koskevasta ajankohtaisselonteosta

26.4.2022

Ari Korhonen, varautumisen ja turvallisuuden erityisasiantuntija, Kuntaliitto

Yleistä

- Asiakirjassa laadittu analyysi turvallisuusympäristön muutoksesta sekä sen seurausvaikutuksista on hyvä ja se huomioi riittävällä tavalla oleelliset asiat, joilla puolustuskykyä ja koko yhteiskunnan varautumista voidaan parantaa.
- Ajankohtaisselonteko huomioi kokonaisturvallisuuden näkökulman ja tunnistaa myös muiden kuin valtiollisten toimijoiden merkityksen turvallisuuden eteen tehtävässä yhteistyössä sekä myös huomioi eri organisaatioiden kuten kuntien ja kansalaisten kriisinkestävyyden osana kansallista puolustuskykyä.
- **Kuntaliitto painottaa asiakirjassa huomioituja vaikutuksia kuntiin ja hyvinvointialueisiin. Suorituskyvyn kehittämiseksi tarvitaan yhteistyötä, yhteistä uhka-arviota, toimivaa tilannekuva- ja tiedonvaihtojärjestelmää, poikkihallinnollista varautumista ja yhteistä harjoittelua. Siviiliyhteiskunnan kriisinsietokyky on osa Suomen puolustuskykyä.**

Yhteistyö ja poikkihallinnollisen koordinaation tarve

- **s. 29 *”uhka-arvioinnin rinnalle tarvitaan järjestely, joka vastaa poikkihallinnollisen haavoittuvuusarvioinnin toteuttamisesta ja kriisinsietokyvyn jatkuvasta seurannasta.***
- Kuntaliitto pitää tärkeänä, että tavoite järjestelystä, joka vastaa poikkihallinnollisen haavoittuvuusarvioinnin toteuttamisesta ja kriisinsietokyvyn jatkuvasta seurannasta toteutuu myös käytännössä ja sille osoitetaan riittävät voimavarat.
- Poikkihallinnollisessa varautumisessa tulee huomioida hallinnon eri tasot aina paikallis- ja aluehallinnosta keskushallintoon. Erityisesti hyvinvointialueuudistuksen näkökulmasta tarve varautumisen yhteistyöhön korostuu entisestään.
- Tehokas tiedonvaihdon toteutuminen eri toimijoiden välillä saattaa edellyttää myös muutoksia lainsäädäntöön erityisesti salassa pidettävän tiedon osalta.

Yhteistyö ja poikkihallinnollisen koordinaation tarve

- **Osana puolustuskykyä tulee huomioida kuntien ja hyvinvointialueiden resurssit ja edellytykset kehittää nopeasti kriisinsietokykyä.** Varautumiseen sisältyy kyvykkyys ylläpitää keskeisiä arjen palveluita, infrastruktuurin toimintaa, sosiaali- ja terveydenhuolto-, kasvatus- ja koulutuspalveluita, jotka edellyttävät henkilöstöä ja infrastruktuuria.
- Sotilaallisen voimakäytön uhka ja hybridiuhat vaikuttavat osaltaan myös kuntien toiminnan ja väestönsuojelun turvaamisen kustannuksiin. Laajamittaisen maahantulon vaikutusten lisäksi erityisesti kustannuksia nostavat akuutisti väestönsuojien kunnostaminen sekä kyberturvallisuuden parantaminen.

Laajamittainen maahantulo

- Nykytilanne on osoittanut, että kunnilla on ollut erinomainen kyvykkyys sopeutua tilanteeseen ja tarjota lähes välittömästi erilaisia palveluja voimassa olevan lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Toimintaa on jopa toteutettu laajamittaisesti, vaikka kustannusvastuu on ollut pitkälti tai täysin kuntien vastuulla.
- Koska laajamittaisen maahantulon syyt voivat olla moninaiset, on tulijoiden iällä väistämätön vaikutus mihin palveluntarpeet kohdentuvat. **Kunnille kyseeseen voi tulla tarve varautua palveluiden kysynnän ja tarpeen odottamattomaan kasvuun kustannuksineen. Julkista rahoitusjärjestelmää tulisi kehittää näitä tilanteita varten.**

9. Oletteko järjestäneet kuntaanne tulleille Ukrainasta paenneille jotakin seuraavista palveluista

Vastaajien määrä: 113, valittujen vastausten lukumäärä: 396

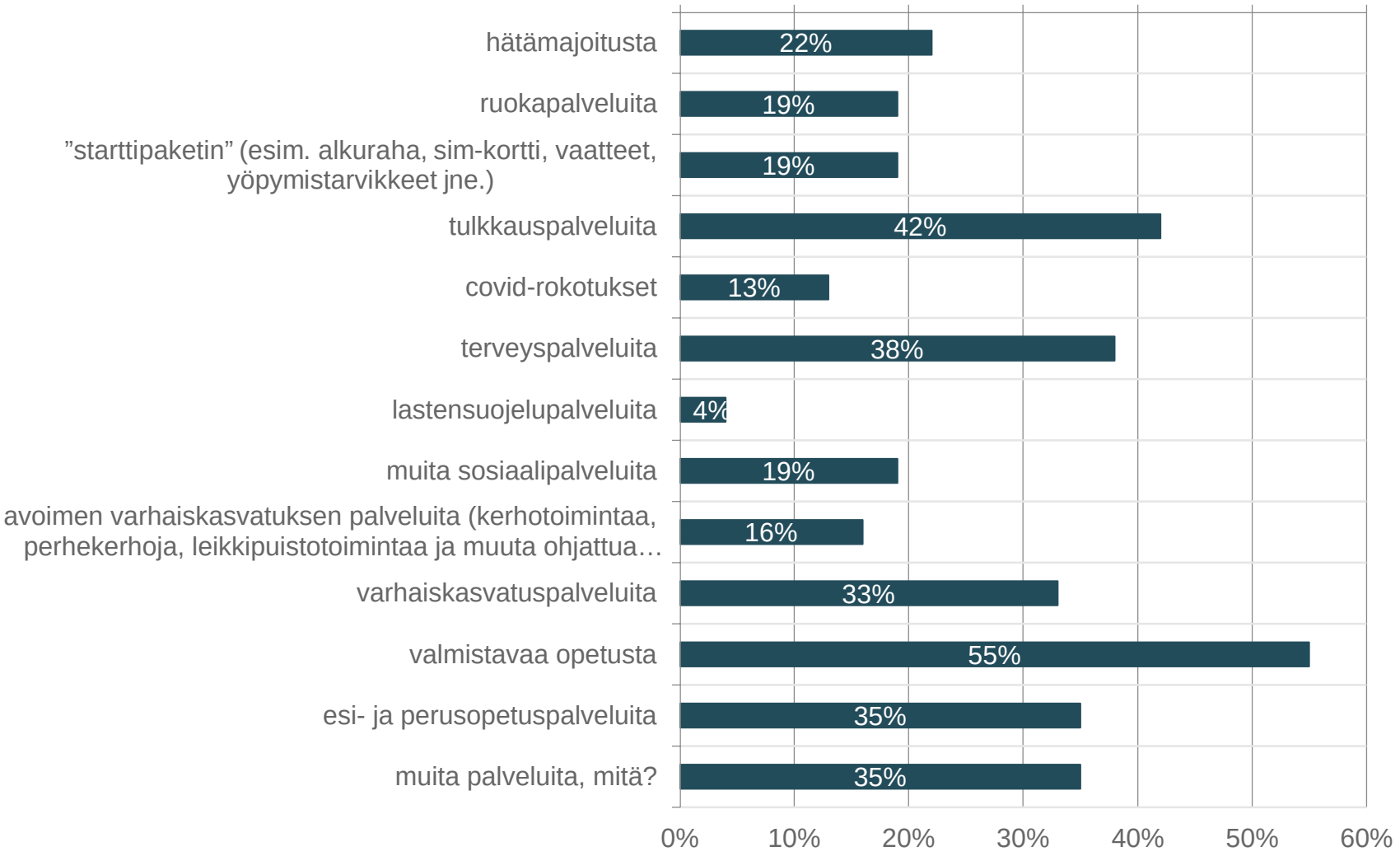

Laajamittainen maahantulo

- Laajamittaisen maahantulon osalta kuntien ja Maahanmuuttoviraston yhteistyötä on tiivistetty ja kehitteillä on malli, jossa perinteisen vastaanottokeskusjärjestelmän rinnalle tulee vastaanoton kapasiteettia täydentävä ns. kuntamalli, joka turvaa kunnille resurssit vastaanottotoimintaan ja selkiyttää vastuuta.
- Kuntaliitto toteaa myös, että Rajavartiolaitoksen yhteistyö kuntiin, yhteinen varautuminen ja tiedonvaihto voi jossakin tilanteissa olla hyvinkin oleellinen erityisesti rajaseudun kunnissa.
- Kuntaliitto korostaa, että laajamittaisen maahantulon jälkitilanne näkyy kunnissa pitkään varsinaisen alkuvaiheen vastaanottotoiminnan jälkeen, kun osa tulleesta väestöstä kotoutuu ja mahdollisesti jää maahan asumaan. Uusi väestö myös tuottaa elinvoimaa ja mahdollisuuksia työvoimapulasta kärsiville aloille.

Kriisinsietokyvyn vahvistaminen

- Kunnat vahvistavat tällä hetkellä kyberturvallisuuttaan. Huomiota tulisi edelleen kiinnittää siihen, miten kuntien kyvykkyyttä konkreettisesti voidaan kansallisen tason tuella vahvistaa. Erityisesti on syytä varmistaa ja tunnistaa datan turvallinen säilytys ja palauttamiskelpoisuus sekä kriittiset järjestelmät, joiden toimimattomuus voi aiheuttaa yhteiskunnassa laajoja häiriötilanteita.
- Kyberturvallisuutta voidaan vahvistaa myös lisäämällä kansalaisten tietotaitoja. Tämä tulisi huomioida opetuksessa ja koulutuksessa laajasti.

Kriisinsietokyvyn vahvistaminen

- Kuntaliitto pitää selonteossa tärkeänä huomiona avoimen, monikielisen ja aktiivisen viranomaisviestinnän merkitystä.
- Kuntaliitto toteaa, että sisäistä turvallisuutta vahvistavassa toiminnassa on kiinnitettävä huomiota, että kriisinsietokyvykkyys ja hyviin väestösuhteisiin panostamisen merkitys tulee tunnistaa palvelutasolla. Tämän asian merkitys ilmentyy erityisesti sivistyspalveluissa. Eri ikäryhmille tarjottavien palveluiden lisäksi sivistyspalveluissa kohdataan yhteiskunnan monipuolisuus yhdenvertaisin periaattein.

Kriisinsietokyvyn vahvistaminen

- Väestönsuojelun näkökulmasta tarvitaan yhteiset uhka-arviot, yhteinen suunnittelu evakuointien toteuttamiseksi ja tehokas tilannekuvajärjestelmä. Vaikka väestösuojelun vastuut on määritetty mm. pelastuslaissa, edellyttää laajojen evakuointien toteuttaminen käytännössä suorituskykyä monelta eri toimijalta.
- Varautumisen näkökulmasta evakuoinnit on syytä suunnitella huolellisesti ennakkoon ja varautua etenkin niiden henkilöiden osalta, jotka eivät itse kykenisi poistumaan.
- Kuntaliitto kiinnittää huomiota, että kuntien tehtävistä säädetään laeissa ja näin ollen toiminnan jatkumisen kannalta tarvitaan lainsäädäntöä, joka tunnistaa erilaiset poikkeus- ja häiriötilanteet palveluiden järjestämisessä.

Taloudelliset vaikutukset

- Kunnissa sodan taloudelliset vaikutukset näkyvät hintojen nousuna, investointien hidastumisena, palvelukuorman lisääntymisenä ja myöhemmässä vaiheessa mahdollisesti myös verotuottojen heikentymisenä.
- Kuntaliitto on toimittanut valtiovarainministeriölle asiaa koskevan yksityiskohtaisemman muistion, sekä käynyt erillisiä neuvotteluja vastuuministeriöiden kanssa joidenkin palveluiden korvaamisesta.

Kunnat ja hyvinvointialueet

- Kuntien ja hyvinvointialueiden varautumisessa tulee varmistaa, että varautumisen yhdyspinnat ovat kunnossa ja yhteistyö toimii. Varautuminen laajamittaisen maahantulon jatkumiseen, huoltovarmuuskysymykset, kriittisen infrastruktuurin toimivuus, evakuointien toimeenpano ja väestösuojelu tulee varmistaa yhteistyössä kuntien ja hyvinvointialueiden välillä mahdollisen sotilaallisen uhan varalta. Varautuminen tulisi tehdä jo tässä vaiheessa yhteistyössä.
- Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille vuoden vaihteessa. Mikäli laajamittainen maahantulo jatkuu edelleen, on varauduttava siihen, että jatkossa vastuu esimerkiksi hätämajoituksen järjestämisestä kuuluu hyvinvointialueille. Tähän tulee varautua hyvissä ajoin Maahanmuuttoviraston, kuntien ja hyvinvointialueiden keskinäisellä yhteistyöllä.

Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen

- Tehokas kriittisen infrastruktuurin suojaaminen edellyttää yhteistä uhka-arviota, erilaisten keskinäisriippuvuuksien tunnistamista, tarvittavaa tiedonvaihtoa ja toimeenpanon koordinointia. Monet yhteiskunnan kannalta elintärkeät toiminnot, palvelujärjestelmät ja tietovarannot sijaitsevat kunnissa tai hyvinvointialueilla. Varautumista ei tule jättää vain sen varaan, että oletetaan jokaisen varautuvan tahollaan riittävällä tavalla. On tunnistettava turvallisuusympäristön muutos ja sen edellyttämät muutokset myös varautumistarpeeseen, kansalliseen koordinaatioon ja resursseihin.
- Osana kriittisen infrastruktuurin suojaamista tulee huomioida paikkatiedon merkitys. Avoimessa yhteiskunnassa paikkatieto on laajasti kaikkien saatavilla. Paikkatiedon hallintaa tulee kiinnittää huomioita ja varmistaa, että paikkatiedon saantia voitaisiin myös sotilaallisen uhkatilanteen vuoksi rajoittaa.

KIITOS!

Ari Korhonen, varautumisen ja turvallisuuden erityisasiantuntija, Kuntaliitto